

## HISTRIA. O NOUĂ INSCRIȚIE FUNERARĂ ELENISTICĂ

IRINA ACHIM și FLORIAN MATEI-POPESCU

Împreună cu **inscripția** descoperită la nord de **basilica paleocreștină** din piața mare a orașului roman târziu de la **Histria** în campania arheologică 2004, autorii republică și inscripția ISM I 250, redescoperită în campania 2003.

Campaniile arheologice 2003 și 2004 desfășurate în sectorul „basilica cu criptă”, șantierul arheologic Histria (com. Istria, jud. Constanța), au condus, printre altele, la identificarea unei noi inscripții și la redescoperirea alteia, deja publicate. Ambele monumente au fost refolosite în structuri arhitectonice aflate la nord de basilica paleocreștină din piața mare a orașului roman târziu de la Histria.

Basilica, situată la circa 100 m est de Poarta Mare, a fost descoperită și investigată de Gr. Florescu între anii 1949–1952, care i-a dedicat un raport sumar în primul volum al seriei monografice *Histria*<sup>1</sup>. Vestigiile acestui monument și ale *insulei* de epocă romană timpurie, pe care a suprapus-o, se aflau în cel de-al treilea sector al secțiunii magistrale care pornea din cartierul rezidențial *Domus* și traversa piața mare a orașului, *porta principalis* și cele trei valuri din fața zidului de incintă post-gotic. O serie de alte săpături, al căror autor nu ne este cunoscut, au fost reperate în teren cu ocazia cercetărilor din ultimii ani, în zona de la nord de basilică.

Flancul de nord al edificiului de cult paleocreștin este ocupat de două construcții aflate în relație directă: o incintă, din care sunt vizibile latura de vest, respectiv nord, ce include o construcție identificată și cercetată parțial pe laturile sale de nord și de vest. Latura de nord a acestei a doua construcții este realizată din blocuri de calcar fasonate, de dimensiuni mari și se află într-o stare precară de conservare. Prima asiză este așezată într-un șanț de fundare săpat în stâncă, folosind ca element de priză așchii de șist amestecate cu pământ galben. În zona asizelor superioare predomină blocurile pasante, cu tăietură în coadă de rândunică orientată spre profunzimea zidului. Latura de vest este, ca și cea nordică, așezată într-un șanț de fundare și se remarcă printr-o succesiune de tehnici de zidărie. Menționăm că asizele superioare ale acestui zid se apropie ca tehnică de construcție de cea a incintei *peribolos*?, cu un apareiaj rectangular neregulat, cu preponderența elementelor cu pronunțată dimensiune orizontală. Rosturile sunt pronunțate, iar spațiile reziduale sunt umplute cu lut și spătură de piatră.

---

<sup>1</sup> Em. Condurachi (coord.), *Histria I. Monografie arheologică*, București, 1954, p. 167–169.

Edificiul din centru, denumit „podium” a fost parțial suprapus, probabil în secolul al IV-lea p.Chr., de o construcție cu plan pătrat, denumită convențional „anexa nord”. În stadiul actual al cercetării, nu suntem în măsură a preciza dacă această încăpere este sau nu o anexă a basilicii. Ea este pavată cu dale de calcar, unele, în mod evident, reutilizate.

Prima dintre inscripțiile menționate a fost descoperită în „anexa de nord”, în zona carourilor 8–9 ale secțiunii magistrale Nord-Sud, într-un nivel de dărâmtură. La începerea cercetărilor și după realizarea unui relevu al pavajului anexei, am putut constata că aceasta prezenta o lacună chiar în zona care corespunde dărâmăturii. În această zonă au fost ulterior identificate o fântână monolit și alte șapte piese (trei dale peste care aceasta fusese amplasată și patru fragmente de pilaștri?). La momentul descoperirii, fântâna, spartă în trei bucăți, zăcea peste una dintre cele trei dale de calcar, la o adâncime cuprinsă între -0,90/1,50 m; imediat la nord, la -0,70/0,90 m, se afla inscripția în discuție. Deasupra sa se afla un alt element arhitectonic, probabil un fragment de pilastru de calcar. Din pământul de deasupra fântânii și a dalelor de calcar au fost recoltate fragmente ceramice foarte amestecate, grecești, romane și romane târzii.

Inscripția are ca suport o placă de calcar, probabil o stelă la origine, având următoarele dimensiuni: L = 1,14 m; l = 0,58 m; gr. = 0,22 m; este ruptă în partea de sus, unde se afla, cel mai probabil, frontonul presupusei stele.

Înălțimea literelor: 3,5–4 cm.

*Epsilon* cu bara mediană mai mică decât corpul literei. *Sigma* cu brațe oblice. *Pi* cu hasta din dreapta mai mică decât restul literei. După scris, inscripția se datează în secolul al III-lea a.Chr.

Ευκλ ηϋ-  
'Απολ Ι ωνι ου.

Traducere: „Eukles, fiul lui Apollonios”.

Ne aflăm în fața unei banale inscripții funerare, ridicată în memoria acestui personaj. Antroponimul Eukles mai apare într-o inscripție de la Histria, mult mai târzie decât cea de față<sup>2</sup>. De altfel, acest antroponim este destul de rar în zona vest și nord pontică, fiind atestat doar la Chersones pe o piatră funerară, care datează de la sfârșitul secolul al IV-lea – începutul secolului al III-lea a.Chr., personajul fiind originar din Tenedos și un *graffito*, datând din secolul al IV-lea a.Chr.<sup>3</sup>

Cu ocazia săpăturilor, în același punct a fost redescoperită o inscripție funerară publicată de D.M. Pippidi<sup>4</sup>, dar care între timp părea a se fi pierdut. A fost identificată în caroul 11 al secțiunii magistrale Nord-Sud, reutilizată ca material de construcție în zidul de nord al podiumului, în extremitatea sa estică. Inscripția a fost, cel mai probabil, decupată pentru o mai bună integrare în structura zidului.

<sup>2</sup> ISM I 191, B 21: Ευκλ ηϋ- Qeofi Vou.

<sup>3</sup> V. Cojocaru, *Populația zonei nordice și nord-vest pontice a Pontului Euxin în secolele VI–I a.Chr. pe baza izvoarelor epigrafice*, Iași, 2004, p. 220, nr. 416; p. 260, nr. 685; p. 361, nr. 37 (εκ Τενεδου).

<sup>4</sup> D.M. Pippidi, SCIV 19, 1968, p. 436–437, nr. 6 = SEG 24, 1149 = ISM I 250.



Fig. 2. Histria. Inscripția de pe stela funerară elenistică. Detaliu.



Fig. 3. Histria. Inscripția ISM I 250 încastrată în zidul nordic al podiumului bazilicii.



Fig. 1. Histria. Stela funerară elenistică

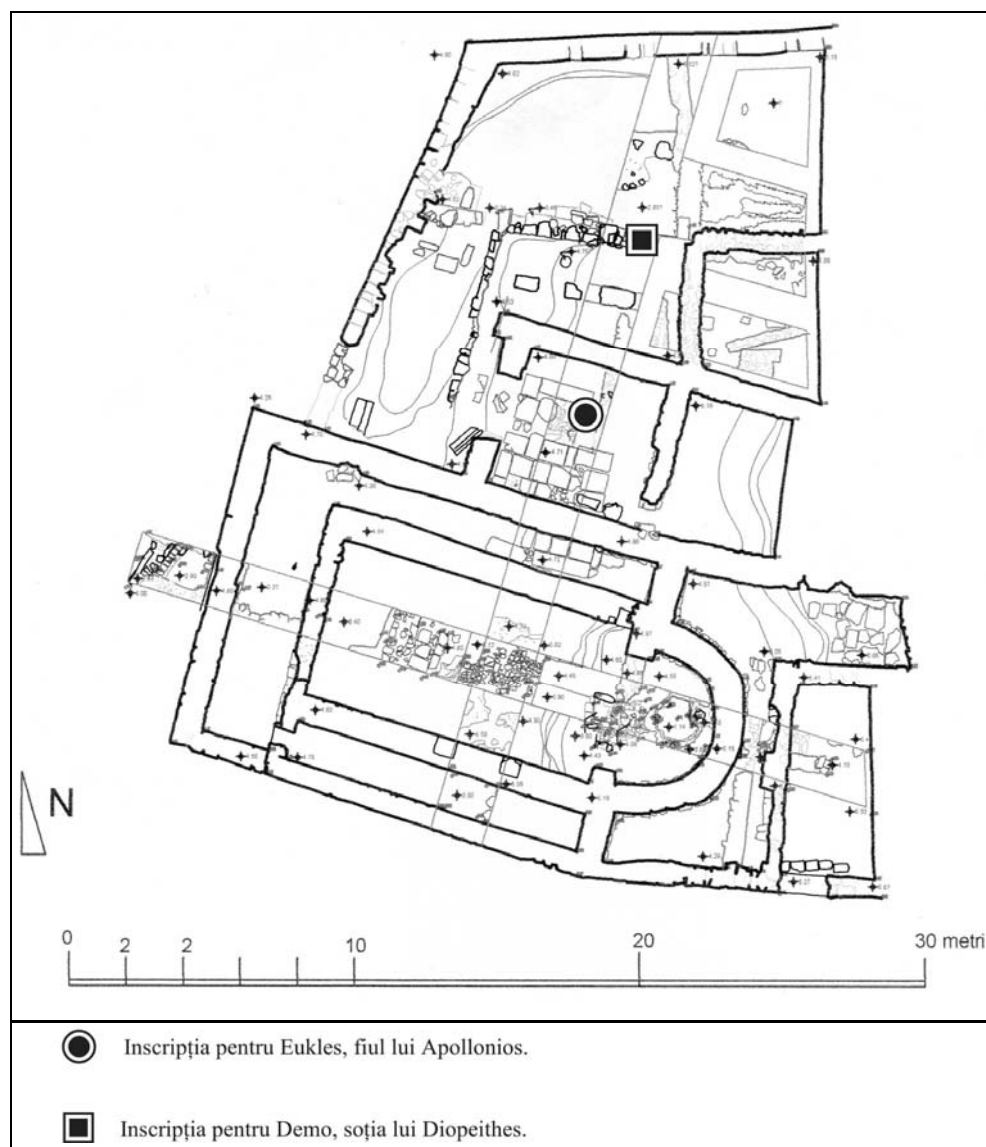


Fig. 4. Histria. Planul basilicii cu criptă („Florescu”) cu indicarea locului de descoperire al celor două inscripții.

În profilul de Est al secțiunii Nord-Sud am constatat urmele unei intervenții arheologice anterioare, care a decapat masiv straturile din proximitatea zidului, ocazie cu care această piesă a fost, probabil, identificată și fotografiată. În momentul publicării, D.M. Pippidi a avut, după propria mărturisire, la dispoziția doar o fotografie.

Suntem în măsură a oferi acum dimensiunile exacte ale pietrei: L = 0,50 m; l = 0,48 m; gr. = 0,33 m și ale literelor, care variază în înălțime între 3,5–4 cm. Piatra ocupă în zid o poziție inversă celei care permite citirea. După reverificarea textului inscripției, am constatat că lectura lui D.M. Pippidi este fără cusur, fiind de acord și cu datarea propusă de acesta, prima jumătate a secolului al III-lea a.Chr.:

Dhmw/  
 Di opei ϰουj  
 gunh/

Traducere: „Demo, soția lui Diopeithes”.

Același personaj, Diopeithes ar putea apărea pe o altă inscripție funerară, publicată de același D.M. Pippidi și datată, după scris, tot în secolul al III-lea a.Chr.<sup>5</sup>. De această dată, personajul în discuție pune inscripția pentru un fiu pe nume 'A pol I [οδwr oj ] sau 'A pol I [wri oj ]. Având în vedere raritatea antroponimului Diopeithes și faptul că ambele inscripții datează din secolul al III-lea a.Chr., această identificare este perfect posibilă.

## HISTRIA. UNE NOUVELLE INSCRIPTION FUNÉRAIRE HELLENISTIQUE

### RÉSUMÉ

Les campagnes de fouilles 2003 et 2004 du secteur «la basilique à crypte», du chantier archéologique Histria (com. Istria, dép. de Constantza) avaient conduit, entre autre, à l'identification de deux inscriptions funéraires hellénistiques, utilisées en tant que pièces de remploi dans la structure des constructions situées au nord de la basilique paléochrétienne.

Celle-ci se trouve à environ 100 m est de la *porta principalis* de la ville, dans un endroit connu comme la «Grande Place». L'exploration du monument a été menée par Grigore Florescu entre 1949 et 1952 et les résultats ont été publiés dans le premier volume de la série *Histria*.

La zone située au nord de l'édifice de culte paléochrétien est occupée par des structures dont les ruines ne sont pas facilement lisibles et l'interprétation reste difficile. Il s'agit des deux bâtiments, *peribolos* et *podium*. Le podium est partiellement recouvert par une pièce de plan carré, nommée «l'annexe nord», dont les rapports exacts avec la basilique s'avèrent impossible à trancher.

La première inscription qui nous intéresse a été mise au jour dans cette «annexe nord», au cours de la campagne 2004. La dalle en calcaire, probablement une stèle funéraire, dont le fronton manque, se trouvait dans une zone de décombres, au centre de la pièce. Du même contexte archéologique provient également une fontaine monolithique. Le texte, sommaire, fait mention d'un

<sup>5</sup> Pippidi, SCIVA 33, 1982, p. 43, nr. 17 = ISM I 259.

certain Eukles, fils d'Apollonios. L'inscription est datée à base des critères paléographiques, du III siècle av. J.-C.

La seconde, est une pièce de remploi utilisée dans la structure du mur septentrional du bâtiment nommé podium. Sa découverte remonte à une date indéterminée. Sa première publication est due à D.M. Pippidi, qui l'avait déclarée perdue. Il est fort possible que, à fin d'une meilleure insertion dans le mur, le champ soit découpé. Le texte parle de Demo, épouse du Diopeithes, confirmant justement la lecture et la datation de notre prédécesseur.

#### EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Histria. La stèle funéraire hellénistique.

Fig. 2. Histria. L'inscription de la stèle funéraire hellénistique.

Fig. 3. Histria. L'inscription ISM I 250, encadrée dans le mur septentrional du podium de la basilique.

Fig. 4. Histria. Plan de la basilique à crypte («Florescu»), indiquant l'endroit où se trouvent les deux inscriptions.